
Klára Brůhová: Je potřeba zpochybňovat objektivitu kánonů

„Studium na FHS mi poskytlo další rovinu vzdělání, ale jsem díky němu i daleko naštvanější,“ vypráví u malého kavárenského stolu Klára Brůhová, historička architektury. Má za sebou pestrou studijní cestu, od Fakulty architektury ČVUT, přes Filozofickou fakultu UK a UMPRUM opět k FA ČVUT, kde nyní působí. Po pěti letech od získání doktorského titulu nastoupila na Genderová studia na FHS, které loni úspěšně absolvovala. Proč tento obor zvolila, co všechno na oboru hledala a co si skutečně ze studia odnesla, nám pověděla u šálku černého čaje s mlékem.

Klára Brůhová, foto: Jiří Ryszawy

Vzdělání jste získala na mnoha školách. Kde člověk najde tolik motivace?

Trvalo mi relativně dlouho, než jsem našla, co bych chtěla dělat a jednotlivé školy mi to pomáhaly specifikovat. Jsem navíc ten typ, který vše rád dělá z gruntu, vždy jsem se přihlásila a pak prostě dostudovala, protože mě to začalo strašně bavit. Na architekturu jsem se hlásila hned po maturitě: mám otce architekta, architektura mě vždycky zajímala. Na škole mne hodně pohltily dějiny architektury a chtěla jsem se jim věnovat víc. Říkala jsem si, že se zkusím přihlásit na dějiny

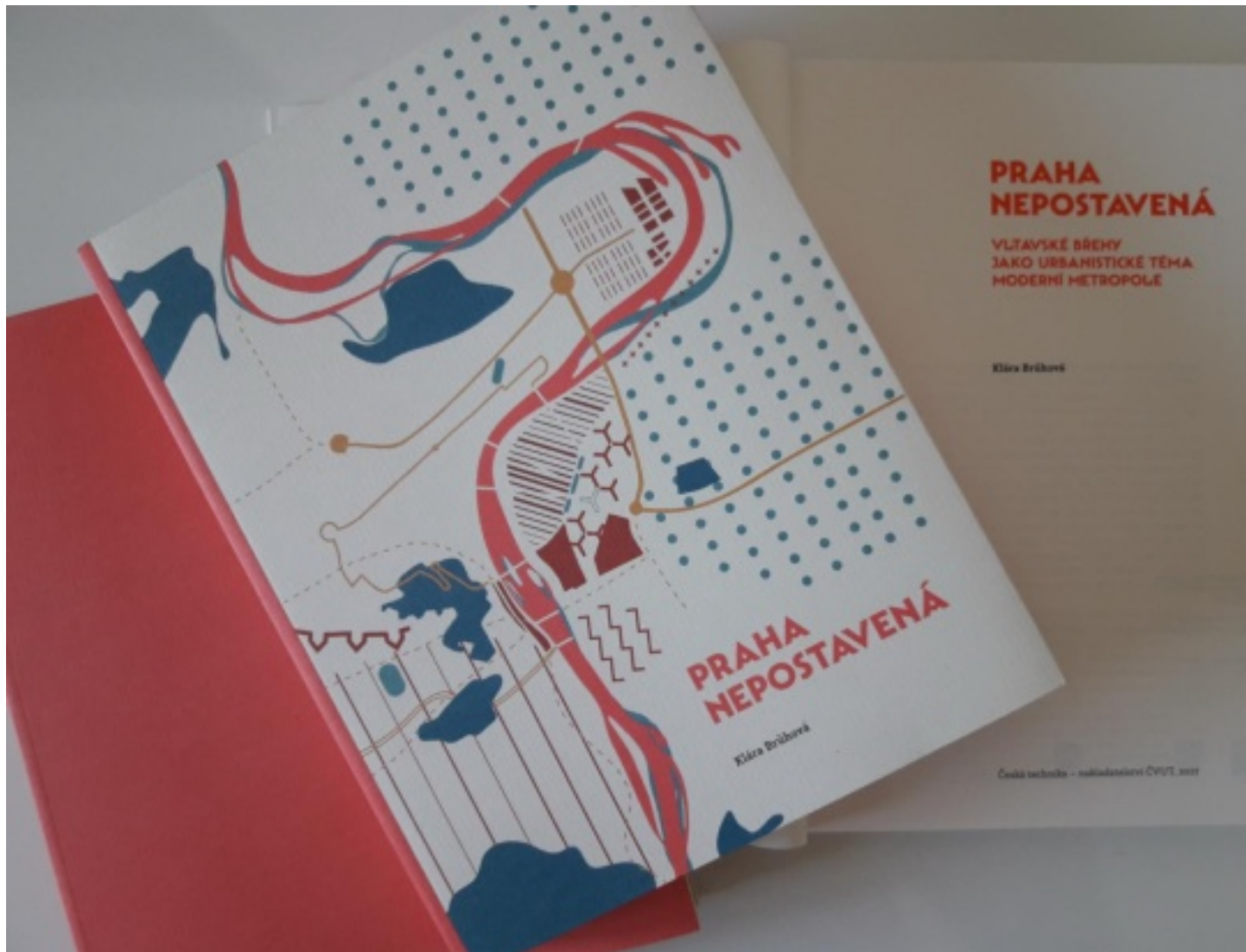
umění a překvapivě mě vzali. Poté jsem šla na doktorát a přišlo mi skvělé, že jsem za sebou měla jak architekturu, tak dějiny umění, a mohla jsem se profilovat dál. Poměrně záhy jsem se stala členkou výzkumných týmů v různých grantech a začala i učit. Po doktorátu jsem měla to štěstí, že jsem mohla na Fakultě architektury ČVUT zůstat a nastoupit na Ústav dějin a teorie architektury jako odborná asistentka.

Těšila jste se na výuku?

Ano, naplňuje mě, ale zároveň pro mě představuje velkou zodpovědnost a jsem z ní doteď nervózní. Jsem v pozici jisté autority, ale vnitřně mám stále lehký syndrom podvodnice, pořád se ptám, jestli můj výklad obstojí. Byl to i důvod, proč jsem pak šla na Genderová studia. Potřebovala jsem si rozšířit znalosti kritických teorií zpochybňujících mj. objektivitu kánonů. V pozici někoho, kdo kánon sděluje, mi přišlo důležité zároveň upozorňovat na jeho problematičnost. Stěžejní pro mě je být při výuce na pozoru a nepředávat svůj pohled jako objektivní pravdu, o což se snažím. Strašně doufám, že to alespoň částečně vychází.

Genderová studia na naší fakultě se hodně lišila od vaší profesní dráhy a taky jste nastoupila až po pěti letech od získání doktorátu. Stál za tím nějaký konkrétní impuls?

Jednak to byl trvalý tlak v hlavě, že je potřeba si rozšířit vzdělání v kritických teoriích, ale zároveň k tomu vedl i konkrétnější impuls. V roce 2020 se nám s kolegyněmi podařilo získat grant GAČR na téma žen v architektuře. Chtěly jsme se věnovat postavení tvůrčích žen v prostředí tuzemské architektury ve druhé polovině 20. století. Zajímalo nás, jaké jsou sdílené profesní zkušenosti architektek, jaké strategie profesního uplatnění si osvojily, ale také, jaké překážky jsou nuceny překonávat v architektonickém prostředí, které je dodnes poměrně androcentrické. V té souvislosti jsem se nakonec rozhodla na genderová studia přihlásit. Musím přiznat, že původní plán byl nasát, co potřebuji, a studia nechat. Ale nešlo to, bylo tak strašně zajímavé!

Knihu "Praha nepostavená" (2017) vydalo nakladatelství ČVUT v Praze. Publikace vychází z doktorského výzkumu autorky.

Co jste si ze studia odnesla?

Opravdu hodně. Chodila jsem samozřejmě i na předměty, které s mým zaměřením souvisely zdánlivě jenom vágně, ale nakonec se ukázal opak. Například feministická literární teorie a kritika mi dost otevřela oči. Na co vše se dá v textu dívat, co všechno se dá analyzovat a jakým způsobem. Metodologie i metody pocházející z literárních anebo například sociálních věd pro mne byly nedocenitelné. V GAČR výzkumu jsem pak dělala různé analýzy nebo rozhovory s architektkami a tento interdisciplinární přesah mi hodně pomohl. Díky FHS jsem ve výzkumu viděla zřetelněji cestu, kudy a jak se vydat. Možná bych ji našla, i kdybych si to přečetla někde sama, ale na fakultě jsem mohla témata diskutovat s jinými lidmi. Velmi mě posunuly i konzultace s Věrou Sokolovou, u které jsem psala diplomovou práci. Spousta lidí, které jsem na fakultě potkala, byla výjimečně obohacující.

Vzpomínáte ještě na někoho z vyučujících?

Třeba na [Terezu Jiroutovou Kynčovou](#), učila právě feministickou literární kritiku a metody textové analýzy. [Lubica Kobová](#) měla výborný předmět Feministická studia práce. [Petr Pavlík](#) nám poskytl komplexní pohled do epistemologie vědy. [Věra Sokolová](#), [Jana Dvořáčková](#) nebo [Kateřina Kolářová](#) byly skvělé. Jít na FHS bylo nejlepším rozhodnutím posledních několika let.

Studium jste absolvovala z velké části online, kvůli covidu i své malé dceři. Dostala jste se v rámci oboru i k otázkám mateřství nebo kombinovatelnosti práce s rodinou? Vztahovala jste je rovnou k sobě?

Šlo to jedno s druhým. Genderová studia mi pomohla si uvědomit, že to, co jsem už nějakou dobu cítila a řešila, není jenom můj pocit, ale systémový problém. Studium na FHS mi poskytlo další rovinu vzdělání, ale jsem díky němu i daleko naštvanější. Způsobilo, že více vnímám různé systémové nerovnosti a frustruje mne jejich nereflexivnost. To je tedy bohužel i případ péče a rodičovství.

S kolegyněmi z ČVUT jsme se například už před časem pokoušely prosadit založení univerzitní dětské skupiny, která by rodičům-akademikům pomohla kloubit péči a práci či studium. Bohužel jsme ale byly neúspěšné. To, že jsem já sama byla schopná po narození dcery pokračovat v akademické dráze, pak byla věc velmi příznivě rodinné konstelace (a rodinného vyjednávání) a privilegií. S partnerem od začátku péči o dceru i domácnost sdílíme půl na půl, a to mi umožnilo zůstat v oboru, a ostatně i vystudovat FHS – měla jsem možnost se jednou za měsíc na víkend zavřít v pokoji nebo odjet na fakultu a věnovat se studiu. Tam jsme pak četli texty, které už v 70. letech nebo dokonce ještě o dekády dříve volaly po institucionalizaci péče a zhodnocení reprodukční práce. To bylo lehce frustrující.

Máte nyní prostor nějak získané znalosti aplikovat?

Na Fakultě architektury ČVUT se to myslím docela daří. Máme nového děkana, který je velice otevřený otázkám rovných příležitostí a také péče o zaměstnané a studující. Jmenoval pracovní skupinu pro rovné příležitosti, kde působím, a společně se nám podařilo například zřídit institut ombudsmanství. Spolu s ombudsmankou (je jí mimochodem další absolventka genderových studií, Dita Jahodová) jsme pak zjišťovali vytíženost a wellbeing studujících a věnujeme se i dalším činnostem. Není to samozřejmě jenom o genderu, ale obecně o větší citlivosti vůči potřebám různých lidí. Jsem v tomhle ohledu velice vděčná za argumenty a vhled, který mi poskytla právě genderová studia.

Poskytla vám FHS i nový rozměr přemýšlení?

Ano, a na to konto jsem pak taky musela dost přeorat svoje dosavadní přednášky, takže mi to přidělovalo práci. (*smích*)

Mimo vědeckou a vzdělávací činnost jste taky spolupracovala s Národní galerií, s Výzkumným centrem průmyslového dědictví v Praze a podílela se na vzdělávání veřejnosti v rámci každoročního festivalu Den architektury. Proč podle vás hrají umění, architektura nebo péče o kulturní dědictví důležitou roli v životě společnosti i jedinců? Proč je důležité tyto oblasti a témata zahrnovat do vzdělávání?

Z široce položené otázky bych vybrala například téma veřejného prostoru. Veřejný prostor sice utváří především lidé s expertizou, ale žijeme v něm všichni. Proto je podle mě důležité dostávat do širšího povědomí témata, která zmiňujete. Co se týče utváření míst kolem nás, myslím, že i zde mají co nabídnout feministické nebo participativní přístupy. Modernistický model, že architekt něco od stolu vymyslí a tak se to také postaví, by už měl být passé. „Velcí“ architekti 20. století ve svých textech občas vyslovovali názor, že nejhorší je příliš dát na klienta, který vás svede na scesti, vnutí svůj vkus. Dnešní přístup je ale už inkluzivnější a hlas širšího spektra lidí, budoucích uživatelů, je považován za důležitý. S tím jde ruku v ruce zvyšování povědomí architektuře i procesech utváření prostorů staveb a měst, ale také třeba zavádění systému [gender mainstreaming](#) nebo participativního plánování do fungování municipalit a plánovacích kanceláří. Každý máme jen omezenou vlastní zkušenost a tedy představu o tom, co by měly veřejné prostory splňovat, a proto je nutné do návrhu zahrnout lidi s různými zkušenostmi a potřebami.

Napadá vás nějaký příklad?

Třeba pražské metro – dlouhou dobu v metru nebyly žádné, či jen velice omezené, možnosti bezbariérového přístupu. Když se v 60. letech začalo s jeho výstavbou, počítalo se s eskalátory a schody, ale už ne s výtahy. Pro osoby na vozíku

nebo třeba i pečující osoby s kočárky tak byl vstup do metra velmi obtížný až nemožný. Situace se začala přehodnocovat až o dost později, mimo jiné i z toho důvodu, že tehdejší vládní zmocněnec pro výstavbu metra přišel v polovině 70. let o nohu. Až vlastní zkušenost vlivného člověka vedla k systémové změně. Když ale rozhodnutí dělají jen lidé, kteří jsou zdraví, čiperní a privilegovaní, takové věci je obvykle nenapadnou. Tohle je myslím dobrý příklad, proč je potřeba, aby se architektura a tvorba veřejného prostředí dostávala do širšího povědomí a společnost usilovala o možnost do plánování promluvit.

Napsala jste dvě knihy, podílela jste se jako spoluautorka na dalších šesti, píšete odborné články. Chystáte nějakou další publikaci?

Momentálně připravujeme finální výstupy našeho projektu Ženy v architektuře. Jedním je online [databáze](#), která už je zveřejněná, ale stále ji doplňujeme. Jejím prostřednictvím představujeme životní i profesní dráhy několika desítek žen, které v oboru našly svou cestu, prezentujeme jejich díla a k dispozici jsou i podcastové rozhovory, které nechávají zaznít jejich hlas. V databázi uplatňujeme biografickou metodu, která bývá z feministických pozic sice často kritizovaná, ale v českém prostředí biografie žen zatím jednoduše moc nejsou. Cítily jsme proto, že je potřeba jimi začít, abychom měly základ, ze kterého lze vycházet. Druhým výstupem bude kniha, která už je metodologicky sofistikovanější a měla by přinést širší kontext. Už se nebudeme zabývat jednotlivými architektkami, ale spíše fenomény provázejícími dráhy vybraných tvůrkyň ve druhé polovině 20. století, jež se vážou ke společenským a politickým okolnostem doby i procesům vytváření kánonu. Protože za důležitý považujeme i mezioborový přesah, přizvaly jsme kolegyně socioložky Karinů Hoření a Barboru Vackovou, a také historičku Denisu Nečasovou, které do knihy přispějí svými analýzami a interpretacemi.

Databáze „Ženy v architektuře. Architektura a emancipace v České republice po roce 1945“ (2023) je dostupná na: www.zenyvarchitekture.cz. Pořizovatelé databáze jsou Národní galerie Praha a Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze a koncepce databáze je společným dílem výzkumného týmu: Klára Brůhová, Petra Hlaváčková, Helena Huber-Doudová, Šárka Malošíková a Nikola Zahrádková.

Jaké postavení mají ženy v architektuře?

V době mého studia bylo přibližně čtyřicet procent studentek a šedesát procent studentů. Když jsme se ale učili o dějinách architektury, představována nám byla plejáda mužů. Zpětně jsem se začala ptát, jak je to možné. Do začátku 20. století byl problém samozřejmě zejména v zákazu studia. Studium technických oborů u nás bylo ženám umožněno až od roku 1918 a první promovaná architektka Milada Petříková-Pavlíková absolvovala v roce 1921. Byla dcerou Josefa Pavlíka, dnes by se dalo říct, feministy, důležitého občana a lékaře z Tábora. Zároveň byla neteří Albíny a Anny Honzákových, profesorky dívčího gymnázia Minerva a první promované doktorky medicíny. Díky tomuto zázemí a zejména vlivu, který její rodina měla, mohla studovat architekturu na vysoké škole už od roku 1914, avšak pouze soukromě – bez nároku na titul. Když bylo v roce 1918 studium ženám oficiálně povoleno, ona navazovala na čtyři roky, které už měla za sebou, a proto promovala „už“ roku 1921. Další absolventky však přibývaly jen pozvolna, mimo jiné i proto, že stále panovala řada společenských stereotypů i legislativních překážek... a ne každá se mohla opřít o tak mimořádné zázemí jako Milada Petříková-Pavlíková. Ve druhé polovině 20. století už byla ale situace dost jiná a poměr absolventek oboru architektura se za toto období vyšplhal na třicet procent. Do kánonu nebo širšího povědomí se jich však stále dostávalo jen velice málo. Kvantitativní analýzy nám ukázaly také jen mizivé zastoupení žen na vedoucích a prestižních pozicích? a to jak v projekční praxi, tedy vedení ateliérů či projekčních ústavů, tak ve stavovských orgánech nebo v akademické sféře. Profesuru v oboru architektura u nás například až do roku 1989 získala jen jedna žena, Růžena Bartková v roce 1987 na brněnské technice. Sociologie má pro toto „mizení“ žen směrem k vyšším postům termín „leaky pipeline“, tedy „kapající potrubí“. Z výzkumu nám vyplynulo, že ve zkoumaném období druhé poloviny 20. století kapalo architektonické potrubí opravdu silně, a obávám se, že do určité míry je tomu tak dodnes.

Čím to je?

V rozhovorech, které jsme vedly s architektkami, byla dost často zmiňována tzv. druhá směna, tedy péče o blízké, domácnost a především děti. A téma je to evidentně dodnes – podle statistik u nás na rodičovskou chodí z devadesáti osmi procent ženy a systém není příliš nakloněn změně. V architektuře navíc stále často přezívá představa tvůrce, pro něhož je architektura posláním a který má být ideálně plně oddán své práci, což se s druhou směnou kloubí jen obtížně. Některé architektky mluvily i o jisté vžitě představě architekta-muže a nedůvěře, kterou byly nuceny v tomto ohledu překonávat. Z našeho výzkumu vyplynulo, že ženy si z těchto důvodů v oboru často hledaly svou vlastní cestu, která se ale ne vždy shodovala s těmito zažitými obrazy tvůrčího architekta. Řada architektek se věnovala například výzkumu, památkové péči, historii a teorii, architektonické kritice, mediaci nebo práci menšího měřítka. Pakliže se orientovaly na projekční činnosti, obvykle nepůsobily na vedoucích postech. Z těchto důvodů pak typicky neměly možnost zařadit se do diskursu „velkých tvůrců“ a konvenčního kánonu, na druhou stranu si ale mnohé dokázaly otevřít poměrně svobodná a široká pole působnosti, která rozhodně stojí za pozornost.

Takže vaším projektem chcete na nerovnost upozornit širší i odbornou veřejnost?

Byla bych strašně ráda, kdybychom zvýšily povědomí o ženách v architektuře i o jejich specifické zkušenosti. Víc k tomu má nakročeno samozřejmě veřejně dostupná internetová databáze, ale hlubší vhléd myslím podá knížka. Dobré je také o věcech mluvit. Třeba moje sestra, Alžběta Brůhová, založila platformu [Architektky](#), která sdružuje ženy z oboru a funguje jako platforma pro sdílení a síťování.

Alena Ivanova